

ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΠΑΙΔΕΙΑ

4. Η ΑΘΛΗΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΝΕΩΝ

ι. Το Αγωνιστικό Πνεύμα των Αρχαίων Ελλήνων

«Αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων»: πάντα να ἀριστεύεις, να εἶσαι ο πιο καλός και να ξεπερνάς τους άλλους. Αυτή ήταν η οδηγία του Πηλέα στο γιό του Αχιλλέα, όταν έφευγε για τον Τρωικό Πόλεμο. Αυτό αποτελούσε το ιδανικό του Έλληνα σε όλη τη διάρκεια της ιστορικής πορείας του στον αρχαίο κόσμο.

Για να ξεπεράσει κανείς τους άλλους, ασφαλώς θα πρέπει πρώτα να είναι σε θέση να υπερβεί τον ίδιο του τον εαυτό, να παλεύει με τις δικές του αλληλένδετες δυνάμεις, σωματικές, πνευματικές και ψυχικές, να τις τιθασεύει και να τις υποτάσσει ώστε να τις ελέγχει τέλεια.

Στην Ιλιάδα ο Όμηρος υμνεί τους ήρωες πολεμιστές, που ἀριστεύουν κάθε μέρα ασκώντας την πολεμική αρετή και την ανδρεία τους. Και μετά το θάνατο του Πατρόκλου οι ομόφυλοι Αχαιοί συναγωνίζονται για τη νίκη στους αθλητικούς αγώνες, που οργάνωσε ο Αχιλλέας με τα «ἄθλα ἐπὶ Πατρόκλῳ» για να τιμήσει το νεκρό φίλο του. Τέτοιοι αθλητικοί αγώνες αποτελούν πανάρχαιο «ταφικό έθιμο» των Ελλήνων.

Ανάμεσα σε όλα τα άλλα «ταφικά έθιμα» οι Έλληνες καθιερώνουν και τους αθλητικούς αγώνες. Αυτό σημαίνει ότι ο αθλητισμός και το συναγωνιστικό πνεύμα με στόχο τη νίκη του καλύτερου έχει βαθιές ρίζες μέσα στην ελληνική κοινωνία. Στην Οδύσσεια, ο λαός στην ειρηνική χώρα των Φαιάκων παρακολουθεί μια αθλητική επίδειξη των νέων, που συναγωνίζονται για τη χαρά της διάκρισης της νίκης.

Το αγωνιστικό πνεύμα της άμιλλας ακολουθεί όλες τις εκδηλώσεις της ζωής και τις περισσότερες φορές δημιουργεί γόνιμα αποτελέσματα. Στους παλαιότερους ταφικούς αγώνες για το νεκρό βασιλιά της Χαλκίδας Αμφιδάμαντα, ο Ησίοδος κερδίζει το βραβείο με το τραγούδι του και έτσι κατακτά πρώτος αυτός στην ιστορία του πνεύματος και της τέχνης, τη νίκη και το έπαθλο στην καλλιτεχνική κόνιστρα.

Συνειδητός και έντονος είναι ο ανταγωνισμός ανάμεσα στους ποιητές και τεχνίτες των εικαστικών τεχνών κατά τους αρχαϊκούς και πρώιμους κλασικούς χρόνους. Ιδιαίτερη άνθηση υπήρχε ανάμεσα στους γλύπτες. Ο δε Πίνδαρος υπερασπίζεται αγωνιστικά την ποιητική παραγωγή, λέγοντας ότι το ποίημα ταξιδεύει παντού και μένει αιώνιο.

Το βαθιά αγωνιστικό πνεύμα των Ελλήνων, που ήταν το κίνητρο και για τα πολεμικά επιτεύγματα και για τις ειρηνικές κατακτήσεις, εκδηλώνεται στην

ατομική τους ζωή και συχνά παίρνει μια οργανωμένη μορφή. Στο κίνητρο των ειρηνικών κατακτήσεων εδράζουν εκδηλώσεις και δημιουργίες με ευρύτερους και σημαντικούς πολιτιστικούς στόχους.

Η ανάθεση κατασκευής μεγάλων καλλιτεχνημάτων γινόταν ύστερα από καλλιτεχνικό διαγωνισμό, όπου συναγωνίζονταν κορυφαίοι τεχνίτες από διαφορετικές περιοχές του ελληνικού κόσμου. Σ' ένα τέτοιο διαγωνισμό ο Φειδίας έδειξε τις μοναδικές του ικανότητες, καθώς είχε υπολογίσει την οπτική παραμόρφωση που θα είχε το πρόσωπο της Αθηνάς, όταν θα στήνεται πάνω σε μια πολύ υψηλή βάση. Το κατασκεύασε, λοιπόν, με αλλοιωμένες αναλογίες, ώστε να είναι αρμονικό το αποτέλεσμα από την οπτική γωνία των θεατών, κερδίζοντας έτσι το θαυμασμό των κριτών και τη νίκη. Όμοια και οι κολόνες του Παρθενώνα δείχνουν μικρότερη διάμετρο στο επάνω μέρος σε σχέση με τη διάμετρο στη βάση τους.

Έχουν σωθεί τα ρωμαϊκά αντίγραφα των Αμαζόνων των οποίων τα πρωτότυπα είχαν κάνει τεχνίτες των κλασικών χρόνων, ανάμεσά τους ο Φειδίας και ο Πολύκλειτος. Μ' αυτά οι δύο γλύπτες είχαν πάρει μέρος σε διαγωνισμό της Εφέσου. Η αγωνιστική διάθεση φτάνει στις πιο υψηλές της σφαίρες και συντελεί, ασφαλώς, στη δημιουργία κορυφαίας πνευματικής παραγωγής κατά το θεσμό των δραματικών παραστάσεων στα «Διονύσια» της Αθήνας.

Οι τραγικοί ποιητές παρουσιάζουν στο κοινό τις τετραλογίες τους: τρεις τραγωδίες με ένα κεντρικό θέμα, καθώς και ένα σατυρικό δράμα. Μ' αυτή την προοπτική οι τραγικοί ποιητές έγραψαν τα έργα τους και μέσα από μια απηγή, μια τόσο δύσκολη δοκιμασία οι κριτές τους βραβεύουν και αναδεικνύουν τους κορυφαίους τραγικούς.

Το αγωνιστικό και ανταγωνιστικό πνεύμα κυριαρχεί σ' όλη την έκταση της αρχαίας ελληνικής ζωής και της δίνει ένα ιδιαίτερο χαρακτήρα και χρώμα, που σφραγίζει την ταυτότητα του αρχαίου Έλληνα. Οι αθλητές, οι μουσικοί και οι ποιητές, οι φιλόσοφοι και οι ρήτορες, οι ζωγράφοι και οι γλύπτες συναγωνίζονται με το έργο τους ο ένας τον άλλο για την «ἀριστεία», το τιμητικό έπαθλο, τη διάκριση που θα τους αναδείξει χαρίζοντάς τους τη νίκη.

Αυτό δείχνει πως σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής δημιουργείται ο διάλογος και ο ισότιμος συναγωνισμός. Αυτή η στάση ζωής έχει τη βάση της στην ουσιαστικά δημοκρατική αντίληψη, πως ο κάθε άνθρωπος έχει τη δυνατότητα να σταθεί απέναντι στο συνάνθρωπό του και να διεκδικήσει με την αρετή και την αξία του την τιμητική διάκριση και τα πρωτεία, ανεξάρτητα από την κοινωνική του καταγωγή ή τον υλικό του πλούτο.

Ο αρχαίος Έλληνας πιστεύει στην ισονομία και εκτιμά την υπεροχή της αξίας του όπως αυτή παρουσιάζεται και καταξιώνεται δημοκρατικά με τον

αγώνα, καθώς ο καθένας μπορεί να πάρει μέρος με ίσους όρους και να αποδείξει την αξία της αρετής του. Το ίδιο καταφαίνεται και από τη συγκέντρωση των σοφών και καλλιτεχνών από τις πιο μακρινές περιοχές στα μεγάλα κέντρα του ελληνισμού, όπου αυτοί αναδεικνύονται μέσα στην πνευματική και καλλιτεχνική κονίστρα.

ii. Η Εκπαίδευση των Αρχαίων Ελλήνων

Ο Πηλέας, ο διαλεχτός των θεών κατά το μύθο, γέννησε τον Αχιλλέα και τον παράδωσε στον Κένταυρο Χείρωνα, για να τον αναθρέψει με την υποδειγματική αγωγή που δίνουν οι αριστοκρατικές οικογένειες στα παιδιά τους. Ο Κένταυρος Χείρωνας ήταν μια μορφή σοφού, γυμναστή, γιατρού και μουσικού, που έθρεψε και άσκησε έξοχα το νεαρό Αχιλλέα, για να γίνει άφοβος, τέλειος και ευγενικός πολεμιστής.

Η ομηρική φράση του Πηλέα προς το γιό του Αχιλλέα: «Αἰὲν ἀριστεύειν καὶ ὑπείροχον ἔμμεναι ἄλλων», δηλ. πάντα να αριστεύεις και να υπερέχεις των άλλων, εκφράζει επιγραμματικά το αγωνιστικό πνεύμα των αρχαίων Ελλήνων. Ο Αχιλλέας στάθηκε το ιδανικό πρότυπο του τέλειου νέου, του «καλοῦ κάγαθοῦ». Ο πρόωρος δε θάνατός του, που ήρθε τη στιγμή της μεγάλης δύναμης, της δόξας, της ρώμης και της αλκῆς του, έκανε τους Έλληνες να τον θυμούνται μέσα στην ιδεατή και αιεθαλή ομορφιά του.

Για τον αρχαϊκό Έλληνα ο άνθρωπος έχει πρωταρχική αξία. Γυμνάζει συστηματικά το σώμα, το νου και την ψυχή του από τα πρώτα παιδικά του χρόνια, ώστε να επιτύχει την καλύτερη δυνατή ανάπτυξη, την αρμονία και την αποτελεσματική λειτουργία του.

Οι αρχαίοι Έλληνες γνώριζαν πως η αγωγή των νέων θα πρέπει να είναι ανάλογη με το κοινωνικό και πολιτικό σύστημα της κάθε πόλης στην οποία ζουν. Ο Αριστοτέλης διατυπώνει επιγραμματικά: «παιδεύεσθαι πρὸς τὰς πολιτείας». Για ένα μεγάλο διάστημα, ο στόχος της παιδείας στη μεγαλύτερη έκταση του ελληνικού κόσμου ήταν η διάπλαση του άξιου πολίτη.

Στην Ιλιάδα ο επικός ποιητής Όμηρος παρουσιάζει τον Οδυσσέα να αμιλλάται γενναία, με όλες του τις άλκιμες δυνάμεις. Στην Οδύσεια ο Όμηρος περιγράφει το μεθοδικό αγώνα του ήρωα για την επιστροφή στην εστία του, ενώ ως το τέλος της ζωής του, ο ήρωας ουδεμιά στιγμή εγκαταλείπει τον αγώνα.

Η εκπαίδευση των αρχαίων Ελλήνων στόχευε στην τριπλή μόρφωση του νου, της ψυχῆς και του σώματος, δημιουργώντας πολίτες με ευρύ πνεύμα, γενναία ψυχή και δυνατό σώμα για όλη τους τη ζωή.

Έτσι, διατηρούσε τα άτομα ενεργητικά σε δημιουργική δράση. Τα ασκούσε από τη νεανική ηλικία έτσι ώστε να υπομένουν και τα γηρατεία τους, όταν οι δυνάμεις της νιότης τους θα είχαν περάσει.

iii. Η Εκπαίδευση στη Σπάρτη

Η σπαρτιατική αγωγή στόχευε στη δημιουργία ενός τέλειου, ετοιμοπόλεμου αγωνιστή. Κατά τον 5^ο π.Χ. αιώνα οι στρατιώτες της Σπάρτης ήταν περίπου 5.000 άνδρες και είχαν τέλεια στρατιωτική αγωγή και οργάνωση. Αποτελούσαν έτσι την πρώτη στρατιωτική δύναμη στον ελληνικό χώρο και έμειναν αήττητοι μέχρι τη μάχη των Λεύκτρων, το 371 π.Χ., όταν η στρατιωτική ιδιοφυΐα του «Έπαμεινώνδα» και ο ηρωισμός του «Πελοπίδα» συνέτριψαν το σπαρτιατικό στρατό. Αμέτρητοι οπλίτες έμειναν στο πεδίο της μάχης κι ανάμεσά τους ο βασιλιάς στις Σπάρτης «Κλεόμβροτος». Το ιδανικό της αγωγής των Σπαρτιατών που μάχονται στην πρώτη γραμμή, συνοψίζουν οι στίχοι του Τυρταίου:

«τεθνάμεναι γάρ καλὸν ἐνὶ προμάχοισι πεσόντα
ἄνδρ' ἀγαθὸν περὶ ἧ πατρίδι μαρνάμενον».

Και για την πολεμική αρετή τους:

«Οὔτ' ἂν μνησαίμην οὔτ' ἐν λόγῳ ἄνδρα τιθείμην
οὔτε ποδῶν ἀρετῆς οὔτε παλαισμοσύνης...
οὔδ' εἰ πᾶσαν ἔχοι δόξαν πλὴν θούριδος ἀλκῆς».

Και για τον μαχόμενο για τη γη και τους απογόνους του:

«ὄντιν' ἀριστεύοντα μένοντά τε μαρνάμενόν τε
γῆς πέρι καὶ παίδων θούρος ἼΑρης ὀλέση».

Και γι' αυτόν που παρακαλεί να μην του τύχει να εγκαταλείψει:

«ταύτης νῦν τις ἀνὴρ ἀρετῆς εἰς ἄκρον ἰκέσθαι
πειράσθω θυμῷ μὴ μεθιεῖς πολέμου».

Η σπαρτιατική αγωγή κάλυψε με επάρκεια τις ανάγκες του χώρου και της εποχής της αρχαίας «Λακεδαιμόνος» και αποτελούσε πρόοδο, καθώς πρόβαλε την ισχύ του συνόλου της στρατιωτικής δύναμης. Τούτο δεν συναντιέται στη στάση του ομηρικού ήρωα, ο οποίος αγωνίζεται για την προσωπική του νίκη και δόξα.

Ο Σπαρτιάτης θέτει το συμφέρον της ομάδας πάνω από τις δικές του προσωπικές φιλοδοξίες. Ξέρει ότι η θυσία της προσωπικής του ζωής γίνεται για να επιζήσει η πόλη, το σύνολο των πολιτών. Η σωματική τους άσκηση τούς έκανε δυνατούς αθλητές και από τα πρώτα ήδη Ολύμπια κατακτούν τον κότινο της νίκης. Από τα 15^α Ολύμπια, το 720 π.Χ., ο Σπαρτιάτης Άκανθος ήταν ο νικητής στο δόλιχο και μέχρι το 576 π.Χ., από τους 81 ολυμπιονίκες οι 47 ήταν Σπαρτιάτες. Στο δρόμο σταδίου, από τους 36 νικητές οι 21 ήταν Σπαρτιάτες.

Ο Θουκυδίδης μάς πληροφορεί για τις δύο μεθόδους, που πρώτοι οι Σπαρτιάτες εφάρμοσαν στην άσκηση των αθλητών τους και αποτελούν βασικά στοιχεία του ελληνικού αθλητισμού: την ολοκληρωτική γυμνότητά τους και την επάλειψή τους με λάδι. Αυτή ήταν η μέθοδος της αρμονικής τους γυμνοθεραπείας.

Ο δε Πλούταρχος μάς μιλά με θαυμασμό για το επίπεδο του γυναικείου αθλητισμού της Σπάρτης. Για την εποχή και για τον αρχαίο ελληνικό χώρο, αλλά και αργότερα κάτω από τη ρωμαϊκή κυριαρχία, τούτο αποτελούσε αξιοθαύμαστο φαινόμενο. Έξοχα μπρούτζινα ειδώλια του λακωνικού εργαστηρίου των αρχαϊκών χρόνων, στο πρώτο μισό του 6^{ου} π.Χ. αιώνα, εικονίζουν τις νέες Λάκαινες να τρέχουν ανασηκώνοντας με το ένα χέρι τον πολύ κοντό χιτώνα τους.

Στον 7^ο και 6^ο π.Χ. αιώνα η Σπάρτη ήταν σημαντικός πόλος έλξης καλλιτεχνών και ποιητών. Ο Ίωνας τεχνίτης Βαθυκλής κατασκεύασε στη Σπάρτη το λαμπρό αρχιτεκτονικό δημιούργημα «Αμυκλαίο θρόνο». Από το ίδιο πνεύμα εμπνέεται ο «εθνικός» ποιητής της Σπάρτης Τυρταίος, καθώς και ο Αλκμάνας, που μας άφησε σπαράγματα από το «Παρθενίον» του.

Αυτά, πάντως, είναι αρκετά για να μας δώσουν την αίσθηση της ποιητικής του πνοής, τη χάρη, την ομορφιά της νεότητας, καθώς ο χορός των κοριτσιών τραγουδά την ομορφιά των κορυφαίων, της Αιγιδώς και της Αγησιχώρας. Αυτή είναι η άλλη σπουδαία πλευρά της σπαρτιατικής ζωής και αγωγής. Η μουσική είναι ο δεσμός ανάμεσα στην πνευματική, την καλλιτεχνική καλλιέργεια και τη γυμναστική άσκηση του κορμιού. Ο αυλητής συνόδευε τις κινήσεις των αθλητών με τον αυλό, για να γίνονται αρμονικές και ρυθμικές.

Ο Πλούταρχος αναφέρει ότι η Σπάρτη στάθηκε μεγάλο μουσικό κέντρο της αρχαϊκής εποχής, όπου αναπτύχθηκαν και έδωσαν πλούσιους καρπούς οι δύο πρώτες μουσικές σχολές, που τις ονομάζει «Καταστάσεις».

Στο μεγαλύτερο μέρος του 7^{ου} π.Χ. αιώνα, η πρώτη σχολή είναι η οργανική ή φωνητική μονωδία και αντιπροσωπεύεται από τον Τέρπανδρο. Στις αρχές του 6^{ου} π.Χ. αιώνα, η δεύτερη είναι η λυρική-χορική μουσική και την δόξασαν ο Θαλέτας από τη Γόρτυνα, ο Ξενόδαμος από τα Κύθηρα, ο Σακάδας από το Άργος και πολλοί άλλοι.

Τα ονόματά τους είναι ο απόηχος της μεγάλης τους φήμης. Αποσπασματικά, έστω, έχουμε δείγματα από τα έργα του Τυρταίου και του Αλκμάνα. Και οι δύο αυτοί καλλιτέχνες ήταν ξένοι που δημιούργησαν εμπνευσμένα έργα στη Σπάρτη, για να τραγουδηθούν από νέους και νέες κατά τις λατρευτικές εκδηλώσεις της αρχαϊκής Σπάρτης.

Επίσημες πομπές, μουσικοί διαγωνισμοί και αθλητικά αγωνίσματα, χορικά τραγούδια και ιεροί χοροί αποτελούν το περιεχόμενο των τελετών της

αρχαϊκής Σπάρτης. Στα «Κάρνεια», την εθνική εορτή των Δωριέων, οι Καρυάτιδες, λυγρές κοπέλες από το χωριό των Καρυών χόρευαν τον ιερό χορό.

Στα τέλη του 6^{ου} π.Χ. αιώνα, η καλλιτεχνική ατμόσφαιρα της Σπάρτης σταματά. Η τέχνη και η ποίηση δεν έχουν θέση στη στρατοκρατική δραστηριότητα αυτής της πολιτείας. Ο αθλητισμός και η ελεύθερη άσκηση του κορμιού δεν έχουν πια την πρώτη θέση στην αγωγή των νέων και οι Λάκωνες ολυμπιονίκες, που είχαν δοξάσει την αρχαϊκή Σπάρτη, απουσιάζουν πλέον από τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

iv. Η Εκπαίδευση στην Αθήνα

Ο Θουκυδίδης μάς άφησε τον «Επιτάφιο Λόγο του Περικλή». Μέσα απ' αυτό το λόγο ο Περικλής προβάλλει τις ιδιαιτερότητες της αθηναϊκής αγωγής σε σύγκριση με την αγωγή στη Σπάρτη. Η σπαρτιατική αγωγή είναι μια σκληρή στρατιωτική εκπαίδευση. Απέναντι σ' αυτήν ο Περικλής προτάσσει την ελεύθερη παιδεία της Αθήνας, που δημιουργεί ελεύθερους υπηκόους, γενναίους και ικανά στρατεύσιμους πολίτες για να υπερασπιστούν την πατρίδα νικηφόρα.

Η παιδεία αυτή εντάσσεται αρμονικά μέσα σ' ολόκληρο το σύστημα της αθηναϊκής ζωής και αποτελεί αναπόσπαστο και απαραίτητο συστατικό της. Η αντίθετη πολιτειακή και κοινωνική δομή των δύο πόλεων είναι σαφής, τόσο μέσα στην αγωγή όσο και στη γενική παιδεία τους. Η καθεμιά τους διαμόρφωνε ανάλογα τους πολίτες της, δημιουργώντας την ιστορική τους πορεία μετά το τέλος του μυκηναϊκού κόσμου και εντονότερα από τα μέσα του 6^{ου} π.Χ. αιώνα.

Πριν την έναρξη του Πελοποννησιακού Πολέμου, οι Κορίνθιοι, που τότε ήταν σύμμαχοι των Σπαρτιατών, είχαν αποδοκιμάσει τους Λακεδαιμονίους επισημαίνοντας την ουσιώδη διαφορά αυτών των δύο συστημάτων, όπως την τόνιζε ο Περικλής. Είχαν χαρακτηρίσει τους θεσμούς των Λακεδαιμονίων «ἀρχαιότροπους». Έτσι, λοιπόν, οι Κορίνθιοι διαμηνούν ότι οι Αθηναίοι έχουν εκσυγχρονισθεί, με φυσική συνέπεια την υπεροχή τους.

Η βασική παιδεία των νέων στην Αθήνα, όπως και όλων των ελληνικών πόλεων, απαρτιζόταν από τη γυμναστική και τη μουσική. Η επιπλέον εφαρμογή της «γραμματικής» τους παιδείας, μάλλον πρόσθετε στην ουσία της καλλιέργειας των νέων. Η διαφορά ανάμεσα στις δύο πόλεις προέκυπτε από τη διάφορη ατμόσφαιρα της κάθε πολιτείας μέσα στην οποία πραγματωνόταν αυτή η αγωγή. Επίσης, συνετέλεσαν κι οι διαφορετικοί θεσμοί που καθόριζαν την αγωγή, καθώς και οι κοινωνικές συνθήκες που διαμόρφωναν τα εκπαιδευτικά συστήματά τους στη μακρόχρονη εφαρμογή τους.

Ἡ εἰκόνα τῆς ἀγωγῆς στὴν Ἀθήνα καθρεφτίζει τὴν ἀγωγή τῶν περισσό-
τερων ἐλληνικῶν πόλεων στα βασικά συστατικά τῆς στοιχεία καὶ τοὺς στό-
χους τῆς. Ἔως τα κλασικά χρόνια ὁ στόχος τῆς ἀθηναϊκῆς ἀγωγῆς ἦταν ἡ
«καλοκαγαθία», ἡ δημιουργία τοῦ «καλοῦ» = τοῦ ὁμορφου καὶ τοῦ
«ἀγαθοῦ» = ἐνάρετου καὶ γενναίου πολίτη.

Κατὰ τὸν αἰμίμηστο καθηγητὴ Μ. Ἀνδρόνικο, «Κάθε ἐποχὴ πλάθει τὰ δικά
τῆς ἰδανικά σε ἓνα χώρο μέσα ἀπὸ τὶς συνιστώσες ολόκληρου τοῦ
πολιτισμοῦ τῆς. Ἡ ἀπόπειρα ἔστω προσπάθειας γιὰ τὴν ἀνάπλαση ἰδανικῶν
εἶναι δύσκολη, ἀν ὄχι ἀδύνατη. Ὅσο θα ἦταν δυνατόν, γιὰ παράδειγμα, νὰ
αναβιώσει ἀτόφια ἓνας «μεσαιωνικὸς ἱππότης» ἢ ἓνας «Gentleman»,
ἄλλο τόσο καὶ λιγότερο ἴσως εὐκόλα θα μποροῦσε νὰ αναβιώσει πανο-
μοίωτοπα ἓνας «πάγκαλος» τύπος τοῦ Πλάτωνα».

Στοὺς γεωμετρικὸς χρόνους, στὸ τρίπτυχο τῆς «παιδείας» τῶν Ἀθη-
ναίων: μουσική - χορὸς - ἀθλητικὴ ἀσκηση, πολὺ σύντομα προστέθηκε ἡ
διδασκαλία τῆς γραφῆς. Καὶ ἀν ἀκόμη οφείλεται στὴν τύχη, εἶναι ἀξιο-
σημεῖωτο τὸ γεγονός, ὅτι ἡ ἀρχαιότερη ἐλληνικὴ γραφὴ πού ἔχει σωθεῖ
χαραγμένη πάνω σε ἓνα μικρὸ ἀγγεῖο τοῦ 8^{ου} π.Χ. αἰῶνα, ἦταν βραβεῖο
μᾶλλον σε ἀγὼνα χοροῦ. Εἶναι δε ἡ ἐπιγραφή:

«ὄς νῦν ὄρχηστῶν πάντων ἀταλώτατα παίζειι», δηλ. αὐτὸς πού
ἀπὸ ὅλους τοὺς χορευτὲς χορεύει πιο ἀπαλά. Ἐκεῖ φαίνεται πὼς ἐξαιρεται
καὶ θαυμάζεται ἓνας χορευτὴς πού ξεχωρίζει ἀπὸ ὅλους.

Οἱ ἀρχαῖες εἰκονογραφήσεις καὶ τὰ ἐπιγράμματα μαρτυροῦν πὼς οἱ νέοι
ἀσκούνταν στὴ μουσική, τὸ χορὸ καὶ τὰ ἀθλήματα. Στὰ 21^α Ὀλύμπια, τὸ
696 π.Χ., ὅπως καὶ στὰ 22^α Ὀλύμπια, τὸ 692 π.Χ., νικητὴς στὸ στάδιο εἶναι
ὁ Παντακλῆς ὁ Ἀθηναῖος, ἐγκαινιάζοντας τοὺς σημαντικὸς Ἀθηναῖους
ολυμπιονίκες.

3

3 Λίθινος ἀλτήρας τοῦ ἀθλητῆ τοῦ Πεντάθλου Ἀκματίδα, πού σύμφωνα με τὴν ἐπιγραφή ἀναδεί-
χθηκε νικητὴς στὸ πένταθλο. 4,629γρ. Ὀλυμπία, Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο.